

Polskie miasta wobec starości i starzenia się

Klimczuk, Andrzej

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Klimczuk, A. (2013). Polskie miasta wobec starości i starzenia się. *Magazyn Miasta*, 2, 15-17. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-71802-3>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer Deposit-Lizenz (Keine Weiterverbreitung - keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Gewährt wird ein nicht exklusives, nicht übertragbares, persönliches und beschränktes Recht auf Nutzung dieses Dokuments. Dieses Dokument ist ausschließlich für den persönlichen, nicht-kommerziellen Gebrauch bestimmt. Auf sämtlichen Kopien dieses Dokuments müssen alle Urheberrechtshinweise und sonstigen Hinweise auf gesetzlichen Schutz beibehalten werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht in irgendeiner Weise abändern, noch dürfen Sie dieses Dokument für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Mit der Verwendung dieses Dokuments erkennen Sie die Nutzungsbedingungen an.

Terms of use:

This document is made available under Deposit Licence (No Redistribution - no modifications). We grant a non-exclusive, non-transferable, individual and limited right to using this document. This document is solely intended for your personal, non-commercial use. All of the copies of this documents must retain all copyright information and other information regarding legal protection. You are not allowed to alter this document in any way, to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public.

By using this particular document, you accept the above-stated conditions of use.

/// ilustr. Popek-Banach/Banach

Andrzej Klimczuk

POLSKIE _____ MIASTA _____ WOBEC STAROŚCI _____ I _____ STARZENIA _____ SIĘ

Starzenie się mieszkańców polskich miast nie jest już tylko prognozą demografów, lecz obserwowalnym faktem. Tkanka miejska nie jest jednak dostosowana do potrzeb seniorów. Osoby po 60. roku życia sporadycznie włączane są w procesy decyzyjne dotyczące infrastruktury i szerszego programowania działalności instytucji publicznych

W pierwszych latach XXI wieku decydenci i urzędnicy miejscy w nielicznych miastach kraju dostrzegli potrzebę rozwiązywania problemów dotyczących starzenia się ludności i zdecydowali się podjąć stosowne działania. Z jednej strony zasadna jest pozytywna ocena samego faktu, że temat zaczyna być podejmowany w sposób kompleksowy, a nie jedynie prezentowany jako mgliste zapisy w analizach SWOT o negatywnych, przyszłych, a nie obecnych, skutkach starzenia. Z drugiej strony jednak niezbędne jest krytyczne spojrzenie na te koncepcje i sposoby ich wdrażania.

Populacja Polski już w latach 60. XX wieku przekroczyła próg starości demograficznej. Podejmowane decyzje o dostosowaniu infrastruktury i instytucji do potrzeb osób starszych są zatem znacznie opóźnione. Przez wszystkie te lata mimo dostępu do prognoz demograficznych niewiele robiono, by tkanka miejska służyła w przyszłości nie tyle nawet kolejnym pokoleniom, co tym samym, ale już starszym. Skoro w przeszłości zabrakło działań prewencyjnych, to współcześnie nacisk kładziony jest na doraźne interwencje – próby uzupełniania niedoborów i luk, którym z pewnością dało się w pewnym stopniu zapobiec.

Można zaryzykować twierdzenie, iż „moda” na kształtowanie polityk publicznych wobec starości i osób starszych zaczęła się w Polsce po wejściu do Unii Europejskiej. Wówczas zwiększono nacisk na upowszechnianie racjonalizacji planowania inwestycji publicznych. Przypuszczalnie w procesie budzenia zainteresowania decydentów miejskich tą tematyką niebagatelną rolę odegrali też eksperci z zakresu gerontologii działający w ośrodkach, w których przygotowano stosowne dokumenty oraz prężnie rozwijający się ruch Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Pierwsze polityki w omawianym obszarze były przyjmowane od 2008 roku kolejno w: Warszawie, Sochaczewie, Poznaniu, Elblągu, Tomaszowie Mazowieckim, Olsztynie, Katowicach, Częstochowie, Nowym Mieście Lubawskim, Działdowie, Gnieźnie i Lublinie. W tym samym czasie prognozy demograficzne – nawet jeszcze bez poprawki na zwiększoną skalę emigracji osób młodych do pracy za granicę – ukazywały radykalne przyspieszenie starzenia się społeczeństwa po 2010 roku. Rząd przyjął więc w 2008 roku program „Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+”, który został ukie-
runkowany jednak tylko na politykę zatrudnienia i zabezpieczenia emerytalnego.

ZALECENIA

Polityki te posiadają różny stopień zgodności z rekomendacjami wynikającymi z „Międzynarodowego Planu Działania nt. Aktywnego Starzenia się” uchwalonego w 2002 przez Organizację Narodów Zjednoczonych oraz z koncepcji „Miast Przyjaznych Starszemu Wiekowi” ogłoszonej w 2007 roku przez Światową Organizację Zdrowia. Autorzy dokumentów jedynie z trzech miast – Poznania, Warszawy i Tomaszowa Mazowieckiego – powołują się na aktualne zalecenia międzynarodowe.

Tylko w Warszawie powołano się też na specyficzne dla miast zalecenia WHO. Co ważne, już w warstwie tytułów dokumentów wskazuje się jednocześnie na działania na rzecz osób starszych, ale zupełnie pomija się interwencje wobec wizerunku i stereotypu starości jako etapu życia. Krytycznie należy ocenić też tytułowe ukierunkowanie działań tylko na „wspieranie seniorów”, podczas gdy starzenie się populacji cechuje zjawisko jej feminizacji – kobiety bowiem żyją dłużej i częściej niż mężczyźni dożywają starości. Dokumenty te dotyczą jednocześnie głównie spraw zabezpieczenia socjalnego, przy czym w większości przypadków traktują je w sposób wybiórczy, a nie jako system. Takie całościowe podejście widoczne jest jedynie w Warszawie i w Poznaniu. Niemniej w dokumentach niemal zupełnie pomija się elementy polityki gospodarczej i całkowicie brakuje w nich odniesienia do koncepcji „srebrnej gospodarki” jako systemu produktów i usług dostosowanych nie tylko do osób starszych, ale i do wszystkich grup wieku, promowanej przez Komisję Europejską oraz kraje o bogatych doświadczeniach w rozwiązywaniu problemów związanych ze starzeniem się (takie jak Niemcy, Finlandia i Japonia). Koncept ten mniej (podlaskie, warmińsko-mazurskie) lub bardziej (małopolskie) bezpośrednio można dostrzec jedynie w kilku wojewódzkich dokumentach strategicznych, jednakże bez odniesienia do konkretnych miast. Jednocześnie w analizowanych politykach miejskich wskazuje się na aspekty integracji i edukacji międzypokoleniowej, które należy ocenić pozytywnie.

PODEJŚCIA MODELOWE

Przyjęte w 2008 roku w Poznaniu i Warszawie programy można uznać za podejścia modelowe. Nie bez znaczenia dla ich jakości było zaangażowanie w prace gerontologów – prof. Zbigniewa Woźniaka i prof. Barbary Szatur-Jaworskiej. Poznańska polityka posiada precyzyjną definicję, zasady, cele i priorytety. Celom dokładnie przypisano zadania i ich realizatorów z uwzględnieniem kolejności ról, jakie powinni odgrywać. W obszarze tworzenia programu mieszkaniowego postanowiono np., że musi on być kompleksowy, w związku z czym powinien uwzględniać zakres od sektora publicznego, poprzez spółdzielczość mieszkaniową, sektor prywatny, zasoby własne osób starszych i rodziny oraz organizacje społeczne, po zaangażowanie programów międzynarodowych. Określono także preferowane działania i uzasadniono ich wybór. Ukierunkowano je na osiem dziedzin: funkcjonowanie gospodarstwa domowego i rodziny, położenie materialne, edukację, partycypację/aktywność społeczną, udział w kulturze, sport, rekreację, wypoczynek, zdrowie i sprawność oraz bezpieczeństwo – dewiacje i patologie. Warszawską politykę uporządkowano zaś, wskazując na cele strategiczne i operacyjne. W każdym przypadku przedstawiono uzasadnienie, sposób realizacji, przykłady dobrych praktyk, realizatorów oraz partnerów, rezultaty i pożądany termin osiągnięcia celów. Choć na poziomie celów wzięto pod uwagę węższe obszary działań niż w Poznaniu, to więcej uwagi zwrócono na poprawę obrazu

/// ilustr. Popek-Banach/Banach

starości i przygotowanie do niej osób w wieku średnim. Podkreślono m.in. potrzebę rozwoju wolontariatu osób starszych, wsparcie Uniwersytetów Trzeciego Wieku, wprowadzenie dodatkowych ulg ułatwiających korzystanie z instytucji miejskich, tworzenie punktów integracji międzypokoleniowej, pomoc dla rodzin opiekujących się osobami starszymi, rozwój usług opiekuńczych, pielęgnacyjnych, geriatrycznych i poradnictwa, dostępność mieszkań dostosowanych do potrzeb osób starszych, rewitalizację zgodną z zasadami tworzenia przyjaznej przestrzeni, rozwój kształcenia ustawicznego i promocję aktywności fizycznej.

Nowsze dokumenty z pozostałych miast bądź powtarzają wiele z przedstawionych już założeń, bądź koncentrują się na opiece społecznej i ochronie zdrowia, w tym łączą się z ograniczaniem wykluczenia lub rozwiązywaniem problemów osób niepełnosprawnych. Niewiele miejsca poświęca się w nich jednak ograniczaniu barier architektonicznych i dostępności transportu miejskiego. Bardzo ogólnie określa się także wskaźniki pozwalające na monitoring i ewaluację programów oraz sposoby zarządzania nimi. Znamienny jest brak odpowiedniego podejścia do włączania samych osób starszych w diagnozę sytuacji, konsultowanie celów i ich wspólną realizację.

Realizatorami działań mają być głównie podmioty publiczne i pozarządowe, rzadziej komercyjne i nieformalne, takie jak np. grupy samopomocowe. Mimo posługiwania się hasłami aktywizującymi, działania mają raczej charakter osłonowy. Tylko w Olsztynie i Warszawie zadeklarowano koncepcję rozwijania i wykorzystywania kapitału społecznego osób starszych. Uzasadnione jest więc podejmowanie dalszych prac badawczych na rzecz szczegółowej analizy modeli polityk miejskich wobec starzenia się ludności, jak również kampanii społecznych i promocyjnych ukierunkowanych na partycypację wszystkich grup wieku w ich konstruowaniu, realizacji i doskonaleniu.

Andrzej Klimczuk – socjolog, absolwent Wydziału Historyczno-Socjologicznego Uniwersytetu w Białymstoku, doktorant w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, wiceprezes Fundacji Laboratorium Badań i Działań Społecznych „SocLab”. Autor prac naukowych z zakresu gerontologii, ludologii i polityki społecznej (m. in. książki „Kapitał społeczny ludzi starych na przykładzie mieszkańców miasta Białystok”, Wiedza i Edukacja, Lublin 2012, której bezpłatny pdf pobrać można na stronie: <http://wiedzaiedukacja.eu/archives/56817>)